

BEATA PARYSIEWICZ

Lublin

MACIERZYŃSTWO W NAUCZANIU KOŚCIOŁA POLSKIEGO W LATACH 1945-1994

WYBRANE ASPEKTY

Właściwe funkcjonowanie rodziny zależy m.in. od modelu określającego zakres obowiązków przypisywanych ojcu i matce, czyli ról społecznych. Nakreślenie roli matki we współczesnej rodzinie polskiej wymaga ram czasowych, określających to, co w rodzinie stanowi o jej ciągłości tworzonej przez samą rodzinę oraz państwo – jako czynnik prowadzący określoną politykę wobec rodziny i kształtujący rodzinę według określonych celów ideologicznych i ekonomiczno-społecznych. Dla współczesnej rodziny polskiej rok 1945 jest początkiem, w którym została ona poddana presji polityki i ideologii marksistowsko-leninowskiej. Fakt ten znalazł odbicie w środkach masowego przekazu, polityce państwowej wobec rodziny i poszczególnych jej członków – ze szczególnym uwzględnieniem kobiety-matki. Wzorzec propagowany przez państwo odbiegał od modelu rodziny tworzonego przez Kościół, kształtując rzeczywistość rodzinną na odmiennych niż głoszone przez Kościół wartościach¹ Dokumenty Kościoła w Polsce, uwzględniając te

---

¹ „Podejmując analizę sytuacji społecznej małżeństwa i rodziny w Polsce powojennej trzeba na wstępie zaakcentować, że jest ona zarówno wynikiem przeobrażeń społeczno-ekonomicznych, jakim ulega społeczeństwo i kraj, świadomej polityki państwa socjalistycznego oraz napięć ideowych, będących wynikiem spotkania dwóch przeciwstawnych koncepcji światopoglądowych. Małżeństwo i rodzina oraz wychowanie rodzinne są [...] zasadniczym przedmiotem troski Kościoła, na nie jest też skierowane ostrze całego systemu oddziaływań społeczno-politycznych i propagandowych, skoncentrowanych na upowszechnianiu przeciwstawnych katolickiemu systemów wartości. [...] Wszystkie powyższe okoliczności przesądzają o tym, że rodzina polska, mając pewne cechy wspólne z rodziną krajów zachodnich, odznacza się jednocześnie cechami specyficznymi, wyraźnie wyodrębniającymi ją zarówno pod względem położenia prawnego-ekonomicznego, ukształtowanych wzorów zachowań,

okoliczności, tworzą naukę o rodzinie, kształtując swoiście polski model macierzyństwa. Nauka ta, opierając się na powszechnym nauczaniu Kościoła, uwzględnia również określoną sytuację polityczno-ekonomiczną. Niniejszy artykuł jest poświęcony temu zagadnieniu.

I. MACIERZYŃSTWO JAKO ROLA SPOŁECZNA

Kobieta, wstępując w związek małżeński, podejmuje się pewnej roli społecznej² Poza osobistymi dążeniami do realizowania siebie poprzez urodze-

---

jak też wyznawanych modeli życia rodzinnego. Przemiany współczesnej rodziny polskiej dokonują się zarówno w sferze jej typów, jak i modeli czy wzorów zachowania. [...] Właśnie jednym z istotnych przeobrażeń w strukturze społeczno-gospodarczej Polski powojennej było znaczne zwiększenie się liczby pracujących kobiet. [...] Pracę zawodową kobiet potraktowano – idąc po myśli wskazań klasyków marksizmu – jako drogę do ich społecznego i politycznego wyzwolenia i równouprawnienia” – F. A d a m s k i. *Wprowadzenie*. W: *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*. Red. F. Adamski. Kraków 1982 s. 9-17.

„Towarzyski, pod pewnym względem zjazd kobiecego oddziału armii proletariackiej ma szczególnie doniosłe znaczenie, ponieważ we wszystkich krajach najtrudniej było zaktywizować kobiety. [...] Zadaniem Republiki Radzieckiej jest w pierwszym rzędzie zniesienie wszystkich ograniczeń praw kobiet. [...] Sytuacja kobiety była dotychczas taka, że nazywa się ją niewolniczą; kobieta przytłoczona jest swym gospodarstwem domowym i z tej sytuacji może ją wybawić jedynie socjalizm” – W. L e n i n. *Przemówienie na I Ogólnorosyjskim Zjeździe Robotnic 19 listopada 1918 r.* W: K. M a r k s, F. E n g e l s, W. L e n i n. *O religii*. Red. J. Kniaziołucki. Warszawa 1984 s. 466-467.

² „Rodzinę można określić nie tylko w kategoriach prawno-społecznych, lecz również jako podmiot definiujący się przez wypełniane przez nią funkcje. Próbę takiego ujęcia [...] przedstawia francuska Narodowa Unia Stowarzyszeń Rodzinnych [...], piórem jej prezesa pana Rogera Burnel. W jego ujęciu rodzina jest nam przedstawiana jako: 1) wspólnota osób: rodziców, dzieci, dziadków i właśnie tak pojęta wspólnota rodzinna jest dopiero wyrazem kontynuacji filiacji rodzinnej i wyklucza możliwość jej przerwania; 2) jako wspólnota funkcji: biologicznych, wychowawczych, konsumpcyjnych i ochrony zdrowia; 3) jako wspólnota odpowiedzialności i obowiązków; 4) jako wspólnota praw – jest bowiem prawdą, że nikt nie może wypełnić swych obowiązków, jeśli nie towarzyszy mu pomoc i inne środki wspierające; 5) rodzina jest miejscem odkryć i inicjacji osobistych i społecznych, a także miejscem, gdzie realizuje się elementarna solidarność ludzka. [...] w rodzinie w ciągu pierwszych trzech lat życia dziecka kształtują się zasadnicze cechy jego osobowości i jego orientacja wobec świata zewnętrznego; jest miejscem, gdzie realizuje się władza, nadzieja, odpowiedzialność, dane kobiecie i mężczyźnie, których zadaniem jest wydać dziecko na świat i uczynić z niego kobietę lub mężczyznę, którzy będą ludźmi wolnymi i odpowiedzialnymi wobec swych własnych dzieci przyszłych i wobec społeczeństwa; 6) w ten sposób powstaje filiacja ludzkości, otwarta na przemiany, osadzająca się swymi korzeniami jednych pokoleń w drugich; 7) jest miejscem przemian i zarazem zakorzenienia się w podstawowych wartościach [...]. Są to wartości, które zapładniają życie rodzinne i winny ożywiać politykę społeczną. [...] Tak więc rodzina jest

nie i wychowanie dziecka, wypełnia ona odpowiedzialną służbę społeczną³ Macierzyństwo gwarantuje bowiem ciągłość bytu narodowego, odnowę biologiczną narodu, jest też gwarancją ciągłości pokoleń. Stan demograficzny każdego społeczeństwa czy narodu zależy od realizacji tego podstawowego zadania, jakiego podejmuje się kobieta poprzez rodzicielstwo. Macierzyństwo w rodzinie nie jest jedynie prywatną decyzją małżonków, ale obowiązkiem społecznym podjętym przez mężczyznę i kobietę wobec narodu i społeczeństwa⁴ Z racji obowiązków, jakie wynikają z macierzyństwa, każda matka powinna podlegać szczególnej ochronie prawnej, mającej jej zagwarantować możliwość właściwego realizowania zadań macierzyńskich⁵ Ochrona matki powinna dotyczyć zarówno kobiety ciężarnej i jej dziecka w trakcie życia łonowego, jak i małżeństwa, i rodziny⁶ W Polsce ochrona małżeństwa i rodziny jest niepełna z racji prawnej możliwości rozwiązania związku małżeńskiego⁷ Dotyczy to również ochrony ekonomicznej, która także nie jest

---

miejszem, gdzie spotykają się tajemnica i wielkość miłości” – S. R o s t w o r o w s k i. *Problematyka praw rodziny*. W: *Rodzina w konstytucjach państw i dokumentach międzynarodowych*. Red. B., S. Rostworowscy. Warszawa 1994 s. 47-48.

³ *Głos w obronie zagrożonego bytu Narodu*. Warszawa, 4 września 1970 r. W: *Listy pasterskie Episkopatu Polski 1945-1974*. Paris 1975 (dalej LE) s. 627.

⁴ *List pasterski w obronie życia nienarodzonych*. LE s. 122-123; *Biskupi polscy wzywają do odnowy życia w rodzinach*. Warszawa, 15 grudnia 1977 r. W: *Listy pasterskie Prymasa Polski oraz Episkopatu 1975-1981*. Paris 1988 (dalej LEP) s. 315.

⁵ „Prawodawstwo i system rozporządzeń socjalnych winny respektować i umacniać jedność „bytu rodzinnego” oraz związki łączące rodziców i dzieci poprzez więzy silniejsze od tych, które ustalił kontrakt materialny jako warunki i ograniczenia wybrane przez układające się strony [...]. Funkcje i zobowiązania rodzinne są między sobą bardzo ściśle powiązane. Dlatego też opcje polityczne odnoszące się do jednej lub drugiej z tych funkcji winny wpisać się w perspektywę całościową, respektującą i wspierającą naturę, harmonię i ciągłość życia rodzinnego. [...] Polityka wobec spraw macierzyństwa nie ma sensu ani skuteczności, jeśli jest opracowywana i wdrażana wyłącznie z uwzględnieniem wymiaru specyficznych zainteresowań kobiet i jeśli nie znajduje swego przedłużenia w polityce odnoszącej się do spraw dziecka. Macierzyństwo z kolei jest nierozdzielne z ojcostwem. Są to dwa stany uzupełniające się, które zakładają odpowiedzialność małżonków. [...] W tym ujawnia się właściwy sens natury” – R. B u r n e l. *Powszechna polityka rodzinna jako droga prowadząca do akceptacji praw człowieka*. W: *Rodzina w konstytucjach państw i dokumentach międzynarodowych* s. 7.

⁶ Także przez ochronę praw dziecka: „Również na gruncie prawa trzeba dążyć do takich rozwiązań, aby ochrona prawno-karna dziecka była zarazem realną ochroną kobiety i jej macierzyństwa” „*Radość życia*” *List pasterski o miłości małżeńskiej oraz prawie wszystkich dzieci poczętych do życia*. Jasna Góra 21 listopada 1991 r. Warszawa 1991 s. 17.

⁷ Por. *Oreędzie w sprawie małżeńskiej*. Jasna Góra, 7 grudnia 1945 r. LE s. 25-28; *List pasterski o rodzinie*. Jasna Góra, 26 sierpnia 1956 r. LE s. 158; *Pouczenie pasterskie o sakramencie małżeństwa*. Na dzień Świętej Rodziny, 16 listopada 1960 r. LE s. 217; *List*

jednoznacznie prorodzinna⁸ Proponowane i wdrażane rozwiązania nie sprzyjają postrzeganiu macierzyństwa jako służby społecznej, wręcz przeciwnie, często w powojennej rzeczywistości macierzyństwo, a zwłaszcza wielodzietność, było traktowane jako działalność antyspołeczna⁹ Spowodowało to powstanie i ugruntowanie się poglądu, w myśl którego małżeństwo i rodzina jest sprawą prywatną, osobistą, nie mającą związku ze służbą narodowi¹⁰; taki stosunek społeczeństwa do macierzyństwa sprzyja rozbiciu podstawowej struktury społecznej, jaką jest rodzina.

Ważnym elementem w kształtowaniu roli matki jest ekonomiczne zabezpieczenie bytu rodziny¹¹ W Polsce ta sprawa nie jest jeszcze właściwie rozwiązana. Bieda materialna sprzyja negatywnemu nastawieniu do podejmo-

pasterski na uroczystość Świętej Rodziny. O polskiej rodzinie katolickiej. Warszawa, 18 grudnia 1946 r. LE s. 378; List do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu Narodu. Warszawa, 25 stycznia 1969 r. LE s. 507; Biskupi polscy ogłaszają w Polsce święto Maryi Matki Kościoła. Jasna Góra, 4 maja 1971 r. LE s. 653 oraz W y s z y ń s k i. Słowo pasterskie na XXXIV Tydzień Miłosierdzia „Ratujmy życie w rodzinie” Warszawa, 26 lipca 1978 r. LEP s. 99; „W polskim Kodeksie Rodzinnym i Opiekuńczym podane jest w art. 29, że rozwód jest dopuszczalny, jeśli między małżonkami z ważnych powodów nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia. W art. 24 określa się przyczyny, na podstawie których sąd na żądanie jednego z małżonków może orzekać o rozwodzie. Do przyczyn tych zaliczane jest: cudzołóstwo, nastawanie na życie współmałżonka lub dziecka, odmowa środków utrzymania, opuszczenie mieszkania, dopuszczenie się przestępstwa, prowadzenie hulaszczego życia, uprawianie hańbiących zajęć, nałogi – pijaństwo, narkomania, choroby weneryczne, zakaźne, psychiczne oraz niemoc płciowa przed ukończeniem 50 roku życia” – S. R o s t w o r o w s k i. Problematyka praw rodziny. W: Rodzina w konstytucjach państw i dokumentach międzynarodowych s. 50. „Źródło burżuazyjnego brudu, uciemnienia, poniżenia – proces rozwodowy – władza radziecka zniósła całkowicie [...] istnieje całkowicie wolne ustawodawstwo rozwodowe. [...] Doświadczenie wszystkich ruchów wyzwoleniczych wykazało, że powodzenie rewolucji zależy od tego, w jakim stopniu przyczyniają się do niego kobiety. Władza radziecka czyni wszystko, żeby kobieta samodzielnie prowadziła swoją proletariacką socjalistyczną pracę” – W. L e n i n. Przemówienie na I Ogólnorosyjskim Zjeździe Robotnic 19 listopada 1918 r. W: M a r k s, E n g e l s, L e n i n, jw. s. 466-468. Zob. też F. A d a m s k i. Modele małżeństwa a kultura masowa. Warszawa 1970 s. 160-172.

⁸ Por. D. G r a n i e w s k a, B. B a l c e r z a k-P a r a d o w s k a, B. K o ł a c z e k, D. S t a s z e w s k a. *Polityka wobec rodziny, kobiet i dzieci*. W: *Studia i materiały*. Z. 15(388). Red. D. Graniewska. Warszawa 1993

⁹ *Głos w obronie zagrożonego bytu Narodu*. LE s. 625.

¹⁰ S. W y s z y ń s k i, kard. *Słowo pasterskie na XXXIV Tydzień Miłosierdzia „Ratujmy życie w rodzinie” Warszawa, 26 lipca 1988 r.* LEP s. 100.

¹¹ Zob. Z. D a c h. *Praca zawodowa kobiet w Polsce w latach 1950-1972 i jej aspekty ekonomiczno-społeczne*. Warszawa 1976; J. P i o t r o w s k i. *Praca zawodowa kobiet a rodzina*. Warszawa 1969; R. W i e r u s z e w s k i. *Równość kobiet i mężczyzn w Polsce Ludowej*. Poznań 1975 s. 175-188.

wania roli matki¹² W jej wyniku rodzice „są jakby karani za wysiłek zrodzenia i wychowywania potomstwa gwałtownym pogorszeniem się ich stopy życiowej”¹³ Rodzi się apatia, wzajemna podejrzliwość, posądzenia o niegospodarność, które niszczą domową atmosferę i szacunek dla życia¹⁴ W polityce rodzinnej państwa daje się zauważyć działania sprzyjające klimatowi antyrodzicielstwa, ze szczególnie wrogą postawą wobec wielodzietności rodziny¹⁵ Sytuacja kobiety według biskupów staje się dramatyczna, kobieta-matka jest w sytuacji konfliktu z otaczającym ją, wrogim, budzącym lęk społeczeństwem¹⁶, które akceptuje jej płciowość w sposób niepełny, bez macierzyństwa¹⁷

Działaniom tym Kościół w Polsce przeciwstawia budowanie społecznej solidarności z kobietą-matką¹⁸, którą ma budować przede wszystkim osoba jej najbliższa, czyli mąż-ojciec dziecka¹⁹, okazując żonie miłość i troskę: „Ja cię kocham miłością, która stworzyła świat”²⁰, bowiem jemu – mężowi – kobieta zawdzięcza godność matki²¹ Jest on także postawiony na straży dobra swojej rodziny jako „mąż sprawiedliwy”, roztropny władarz rodzinnego majątku²² Mężczyzna ma stawać w obronie wszystkich dóbr rodziny, z któ-

¹² Prymasowska Rada Społeczna. *Dokument w sprawie obrony życia*. WWD 45:1990 s. 84.

¹³ *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny 1993*. „Wypełnić wszystko według prawa Bożego” „Warmińskie Wiadomości Diecezjalne” (Olsztyn), 49:1994 s. 35.

¹⁴ *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny. Warszawa 2 grudnia 1982 r.* WWD 38:1983 s. 36.

¹⁵ *Głos w obronie zagrożonego bytu Narodu*. LE s. 624-625.

¹⁶ Prymasowska Rada Społeczna. *Dokument w sprawie obrony życia* s. 83.

¹⁷ *Biskupi polscy ogłaszają w Polsce święto Maryi Matki Kościoła*. LE s. 648.

¹⁸ „Radość Życia” *List pasterski* s. 15-18.

¹⁹ „Kobieta stoi najbliżej tajemnicy życia [...]. Decyzja stoi przed każdą matką: czy powie „tak”, czy będzie akceptowała życie, a więc miłość, swoje macierzyństwo i swoje wewnętrzne powołanie? [...] Decyzja matek wspomagana jest także przez ojców, i to jest to niezwykle współdziałanie w ludzkości, kiedy rodzina, małżeństwo, złączone ścisłymi węzłami najważniejszych i najwartościowszych uczuć, może wypowiedzieć swoje „tak”, umieszczone w planach Bożych” – J. G l e m p, kard. *Umocnieni Zwycięstwem Krzyża. Homilia wygłoszona podczas ofiarowania wotum kobiet polskich: „Kielicha Życia i Przemiany Narodu” Jasna Góra, 2 maja 1982 r.* W: Arcbp J. G l e m p, Prymas Polski. *Nauczanie pasterskie 1981-1982*. Poznań 1988 (dalej NP) nr 2 s. 359.

²⁰ S. W y s z y ń s k i, kard. *Słowo duszpasterskie na uroczystość Świętej Rodziny, 8 stycznia 1967 r.* W: *Listy pasterskie Prymasa Polski 1964-1974*. Paris 1975 (dalej LPP) s. 532.

²¹ *Słowo pasterskie o sakramentalnym znaczeniu małżeństwa*. Warszawa, 25 listopada 1974. LE s. 816.

²² „[...] marnowanie zarobków na pijaństwo, rozwiązłość, samolubstwo – jest pogwał-

rych najbardziej pierwotnym dobrem jest dziecko. Ma podejmować działanie nie tylko w obliczu zagrożenia życia konkretnego dziecka, ale jest zobowiązany i odpowiedzialny za przeciwstawianie się propagandzie przeciwpozęciowej. Odpowiedzialność matki i ojca są tutaj jednakowe²³ Solidarność z kobietą to także troska najbliższych o pomaganie matce w jej obowiązkach, zwłaszcza wtedy, gdy pracuje zawodowo (zostało to zaliczone do poważnych obowiązków religijnych i obywatelskich)²⁴ Współuczestnictwo i współodpowiedzialność za utrzymanie właściwego funkcjonowania wspólnoty rodzinnej wynika z zasady sprawiedliwości społecznej, a role męża i żony, ojca i matki, siostry i brata dziecka to układ wzajemnych powinności, dzięki którym członkowie rodziny służą sobie i wspierają się wzajemnie. Solidarność z matką wyraża się w opartym na zasadzie sprawiedliwości przyznaniu jej i respektowaniu przez wszystkich członków rodziny prawa do odpoczynku, uznaniu jej pracy w obrębie wspólnoty rodzinnej jako wartościowej, wyrażaniu wdzięczności za wniesiony we wspólnotę domową wysiłek, liczeniu się z jej potrzebami i zdaniem, służbie matce w tym, co dla niej niezbędne²⁵ Solidarność z matką to przywrócenie rodzinie należytej pozycji w społeczeństwie, uznanie jej prymatu w ustroju społecznym i gospodarczym, w zależności od liczby jej dzieci²⁶ Solidarność ta wyrażać się ma przez kształtowanie przyjaznej macierzyństwu opinii publicznej. Wskazuje się na działalność publicystyczną podkreślającą szczęście rodzicielstwa, prace na płaszczyźnie ustawodawczej – jako zabezpieczenie trwałości rodzin – ustawodawstwo pracy sprzyjające kobiecie w wypełnianiu obowiązków macierzyńskich. Ważne są też prace urbanistów i architektów, których projekty winny uwzględniać potrzeby rodziny, oraz administracji państwowej zwłaszcza dotyczącej polityki płacowej i podatkowej oraz ludnościowej. Ważne jest uznanie godności macierzyństwa oraz gotowość do udzielania pomocy kobiecie na gruncie zawodowym²⁷, która obejmuje nie tylko zorganizowaną instytucjonalnie pomoc

---

cenem praw rodziny, żony i dzieci. [...] Ojciec przepijający zarobek, podobnie jak rodzice niszczący życie rodzinne dopuszczają się ciężkiej krzywdy społecznej” – W y s z y ń s k i. *Słowo pasterskie na XXXIV Tydzień Miłosierdzia*. LEP s. 104.

²³ *List pasterski biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny 1989 roku*. Częstochowa, 1 grudnia 1989 r. WWD 44:1989 s. 201.

²⁴ *Biskupi polscy wzywają do niesienia pomocy zagrożonej rodzinie*. LE s. 726.

²⁵ *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. Warszawa, 26 listopada 1981 r. WWD 36:1981 s. 146.

²⁶ S. W y s z y ń s k i, kard. *Słowo pasterskie na XXVI Tydzień Miłosierdzia Chrześcijańskiego: „Ratujmy dzieci”* Warszawa, 8 września 1970 r. LPP s. 621.

²⁷ *Głos w obronie zagrożonego bytu Narodu*. LE s. 626-628.

matce. Wskazuje się na konieczność solidarności w wymiarze życia indywidualnego, wyrażającej się w pomocy materialnej i moralnej matkom w środowisku sąsiedzkiem²⁸ i parafialnym²⁹ oraz okazywaniu kobietom wdzięczności i czci z racji ich macierzyństwa³⁰

II. ZAGROŻENIE ROLI MATKI PRZEZ POLITYKĘ PROABORCYJNĄ

Najczęściej podejmowanym problemem dotyczącym macierzyństwa w nauczaniu Kościoła w Polsce jest aborcja (przerywanie ciąży)³¹ Kościół jedno-

²⁸ W y s z y ń s k i. *Słowo pasterskie na XXVI Tydzień Miłosierdzia Chrześcijańskiego*. LPP s. 621; zob. K. Ł o p u s k a. *Pomoc rodzin dla rodzin w dziedzinie wychowania*. W: *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej* s. 560-573.

²⁹ *Biskupi polscy wzywają do odnowy życia w rodzinach*. LEP s. 317.

³⁰ S. W y s z y ń s k i, kard. *Do matek katolickiej Italii. Matka przy kolebce Kościoła. Boże Narodzenie 1962*. LPP s. 416-417. Zob. D. K o r n a s-B i e l a. *Obraz siebie i poczucie wsparcia społecznego kobiet oczekujących narodzenia dziecka*. W: *Z zagadnień psychologii prokreacyjnej*. Red. E. Bielawska-Batorowicz, D. Kornas-Biela. Lublin 1992 s. 91-98.

³¹ Problemowi aborcji zostały poświęcone dokumenty: *List pasterski w obronie życia nienarodzonych*. LE s. 117-124; *List pasterski o rodzinie*. 1956. LE s. 159-161; *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1964. LE s. 374, 378; *List do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu Narodu*. Warszawa, 25 stycznia 1968 r. LE s. 507-508; *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. Warszawa, 23 października 1968 r. LE s. 552-553; *List o encyklice Ojca św. Pawła VI „Humanae vitae”* Warszawa, 12 lutego 1969 r. LE s. 559-563; *Głos w obronie zagrożonego bytu Narodu*. LE s. 624-628; *Biskupi polscy ogłaszają w Polsce święto Maryi Matki Kościoła*. LE s. 650-651; *Biskupi polscy wzywają do niesienia pomocy zagrożonej rodzinie*. LE s. 724; *Słowo pasterskie biskupów w uroczystość Świętej Rodziny*. Kraków, 20 października 1973 r. LE s. 770-771; *Komunikat o wychowaniu do życia w rodzinie*. Warszawa, 11 marca 1975 r. LEP s. 207; *Biskupi polscy wzywają do odnowy życia w rodzinach*. LEP s. 314-317; *List na uroczystość Świętej Rodziny*. Warszawa, 28 listopada 1978 r. LEP s. 382; *O poszanowaniu praw dziecka*. Jasna Góra, 5 czerwca 1979 r. LEP s. 407-411; *Słowo na doroczny dzień środków społecznego przekazu*. Jasna Góra, 6 czerwca 1979 r. LEP s. 413; *Na uroczystość Świętej Rodziny*. Warszawa, 11 grudnia 1980 r. LEP s. 476; W y s z y ń s k i. *Słowo pasterskie na XXXIV Tydzień Miłosierdzia*. LEP s. 99-105; S. W y s z y ń s k i, kard. *Słowo pasterskie przed ogólnopolską pielgrzymką kobiet na Jasną Górę*. Warszawa, 1 lipca 1980 r. LEP s. 171; W y s z y ń s k i. *Słowo duszpasterskie na uroczystość Świętej Rodziny*. LPP s. 532-533; W y s z y ń s k i. *Słowo pasterskie na XXVI Tydzień Miłosierdzia Chrześcijańskiego*. LPP s. 620-622. J. G l e m p, kard. *Umocnienie Zwycięstwem Krzyża*. NP s. 359 oraz *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1982 s. 36; *List pasterski Episkopatu Polski o godności życia ludzkiego*. Warszawa, 27 września 1984 r. WWD 39:1984 s. 280-284; *Wezwanie do rodzin w Roku Maryjnym*. *List pasterski biskupów polskich na niedzielę Świętej Rodziny 27 grudnia 1987 r.* WWD 42:1987 s. 233; *List pasterski biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny 1989* s. 201;

znacznie występuje przeciwko praktykom spędzania płodu. Nazywane są one: zabójstwem i zboczeniem³², dzieciobójstwem³³, hańbą i krzywdą bezbronnych wołającą o pomstę do nieba³⁴, pokojowym samobójstwem Narodu³⁵, zbrodnią³⁶, morderstwem i tragedią sięgającą samych źródeł życia³⁷, złem i grzechem³⁸, działaniem niedopuszczalnym etycznie (moralnie niegodziwym)³⁹, terroryzmem wobec bezbronnych⁴⁰, potworną niegodziwością⁴¹. Przerwanie ciąży, czyli sztucznie, za pomocą różnorodnych technik interwencyjnych wywołane poronienie, interesuje nas ze względu na matkę. Dokonując spędzenia płodu, kobieta przestaje być matką. W nauczaniu Kościoła w Polsce aborcja jest ujmowana nie tylko w wymiarze niszczenia życia (co ukazują przytaczane wyżej terminy); to także wystąpienie przeciwko kobiecie: „Sztuczne poronienie powinno być postrzegane nie jako konflikt matka-dziecko, ale jako konflikt matka-społeczeństwo, konflikt przenoszony dopiero wtórnie na dziecko. Tylko wtedy można próbować wyjaśnić zachodzące u kobiety przełamywanie rodzącego się instynktu macierzyńskiego”⁴². To stwierdzenie prowadzi do wniosku, iż polityka państwa w Polsce zmierza do zakwestionowania macierzyństwa⁴³, co jest konsekwencją specyficznego postrzegania kobiety, jej płciowości: „Poganiejący świat współczesny rzuca cienie swego myślenia także i na kobietę. Nie chce w niej widzieć matki życia, wystarcza mu, że jest kobietą. Co więcej, lęka się, aby kobieta nie

---

Wskazania dla spowiedników w zakresie spowiedzi małżonków. WWD 44:1989 s. 205; Prymasowska Rada Społeczna. *Dokument w sprawie obrony życia* s. 82-85. „Radość Życia” *List biskupów* s. 27; *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny. 1993. Wypełnić wszystko według prawa Bożego.* WWA 49:1994 s. 35-36; *Komunikat z 270. konferencji plenarnej Episkopatu Polski. Łomża, 18 czerwca 1994 r.* WWA 49:1994 s. 7-9; *Oświadczenie Episkopatu Polski w sprawie problemów demograficznych, obrony życia, godności małżeństwa i rodziny. Częstochowa–Jasna Góra, 26 sierpnia 1994 r.* WWA 49:1994 s. 29-30.

³² W y s z y ń s k i. *Słowo pasterskie na XXVI Tydzień Miłosierdzia.* LPP s. 621.

³³ *O poszanowaniu praw dziecka.* LEP s. 409; *Biskupi polscy wzywają do niesienia pomocy zagrożonej rodzinie.* LE s. 724.

³⁴ *Biskupi polscy wzywają do odnowy życia w rodzinach.* LEP s. 316.

³⁵ *Głos w obronie zagrożonego bytu Narodu.* LE s. 625.

³⁶ Tamże s. 627.

³⁷ *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny. 1964.* LE s. 378.

³⁸ *Komunikat z 270. konferencji plenarnej Episkopatu Polski* s. 8.

³⁹ *Wskazania dla spowiedników w zakresie spowiedzi małżonków* s. 205.

⁴⁰ *List pasterski Episkopatu Polski o godności życia ludzkiego* s. 283.

⁴¹ „Radość życia” *List pasterski* s. 15.

⁴² Prymasowska Rada Społeczna. *Dokument w sprawie obrony życia* s. 83.

⁴³ „Radość życia” *List pasterski* s. 16.

została matką. Rodzi się groza wynaturzenia kobiety. Obok awansu społecznego obserwujemy równocześnie poniżenie współczesnej kobiety. Skutki tego są aż nadto widoczne u nas w Polsce, gdzie dotychczas kobietę-matkę otaczała wielką czcią. Wmówiono kobiecie, że jej szczęściem jest uwolnienie się od macierzyństwa. [...] Potrzebne jest więc dzisiaj przywrócenie godności matki i macierzyństwa. Idzie o to, aby kobieta wszędzie, na każdym odcinku życia – w rodzinie, w pracy zawodowej, społecznej, publicznej – działała na sposób sobie właściwy, po macierzyńsku⁴⁴ „Kobieta jest jednak potrzebna nie tylko dziecku. Oddziaływanie normalnych cech dojrzałej osobowości kobiecej jest w każdym środowisku warunkiem rozwoju osoby ludzkiej, a w społeczeństwie wpływu na harmonię kultury⁴⁵ Za jedną z przyczyn propagandy proaborcyjnej uznaje się więc laickie postrzeganie kobiety⁴⁶ W tym tekście stawia się także ciekawą tezę, że wrogość wobec macierzyństwa wypływa z lęku przed cechami, które kobieta-matka wprowadza w życie społeczne we wszystkich wymiarach swoich kontaktów społecznych. Obawy budzi nie tylko dziecko, lecz także macierzyństwo kobiety postrzegane jako zagrożenie dla wartości (zasad), którymi kieruje się współczesne społeczeństwo. W nauczaniu Kościoła w Polsce przedstawione są dwie przeciwstawne tendencje, w które uwikłana jest rola matki: sukces i zysk materialny jako nadrzędna wartość społeczna⁴⁷ oraz ofiarność i wzajemne posługiwanie w duchu bezinteresownej miłości, konieczne dla wypełnienia roli matki⁴⁸ Obawy pewnych grup społecznych wynikają stąd, że cechy, które w kobiecie kształtuje dojrzałe macierzyństwo: prymat osoby (człowieka) nad rzeczą, prymat wartości duchowych nad sprawami porządku materialnego, zasada współdziałania i pomocy dominująca nad rywalizacją, pomoc i opieka nad młodocianymi, uświęcenie pracy przez modlitwę są dla nich niewygodne⁴⁹ Społeczeństwo zdominowane rywalizacją i propagandą sukcesu odrzuca te cechy. Stąd próby deprecjacji macierzyństwa i patrzenie na kobietę jedynie z perspektywy jej społecznego awansu, atrakcyjności fizycznej i seksualnej, przy czym płodność traktowana jest jako defekt, który można usunąć za

---

⁴⁴ *Biskupi polscy ogłaszają w Polsce święto Maryi Matki Kościoła.* LE s. 648.

⁴⁵ *Komisja Episkopatu do spraw Duszpasterstwa Kobiet. Wytyczne dla Duszpasterstwa Kobiet. Łomża 8 czerwca 1974 r.* WWD 30:1975 s. 177.

⁴⁶ Zob. L. D y c z e w s k i, B. L e c h o w s k a, S. L e c h o w s k i. *Sytuacja kobiety w polskim społeczeństwie.* Lublin 1991.

⁴⁷ Zob. A. K u r z y n o w s k i. *Ciągłość pracy a macierzyństwo.* Warszawa 1967.

⁴⁸ *Komisja Episkopatu do spraw Duszpasterstwa Kobiet. Wytyczne s. 178-179.*

⁴⁹ Tamże s. 180.

pomocą środków technicznych lub chemicznych, nie zaś istotny wymiar ludzkiej osobowości⁵⁰ Takie postrzeganie kobiety uniemożliwia jej wejście w rolę matki i osiągnięcie kobiecej dojrzałości. Rola matki oparta na miłości jest zjawiskiem wrogim dla społeczeństwa konsumpcyjnego⁵¹, a jej nobilitacja byłaby równoznaczna z odrzuceniem modelu społeczeństwa konsumpcyjnego i jego założeń ideologicznych. Skutkami odrzucania w życiu społecznym cech wnoszonych przez dojrzałe macierzyństwo kobiety są: surowość, samolubstwo, nienawiść społeczna, obojętność na otoczenie, niewrażliwość na biedę, niedolę, łzy i cierpienia, na niedostatek⁵² oraz zanik takich przejawów uczuciowości wyższej, jak gościnność, serdeczność, życzliwość, utrata poczucia wartości najwyższych i wiecznych⁵³

III. ZAGROŻENIE ROLI MATKI PRZEZ ZEŚWIECCZENIE MAŁŻEŃSTWA

W nauczaniu Kościoła w Polsce wielkim zagrożeniem⁵⁴ dla roli matki jest zeświecczenie małżeństwa⁵⁵ Związek małżeński pozbawia się charakteru religijnego, czego skutkiem jest usunięcie z życia rodzinnego prawdy,

⁵⁰ „Radość życia” *List pasterski* s. 20.

⁵¹ „Ludzie, którym brak miłości, albo których miłość jest zdeformowana przez grzech czy egoizm, nie są zdolni do pełnego radowania się życiem. Zwątpienie zaś w sens życia i nieumiejętność pełnego radowania się własnym życiem stanowi jedno z podstawowych źródeł rozpowszechnionego dzisiaj nastawienia przeciwko życiu („anti-life mentality”). Przeciż z przychodzenia nowych ludzi na świat może się radować w sposób oczywisty tylko taki człowiek, który sam jest pełen radości życia oraz wdzięczności Bogu za dar istnienia. Człowiek wątpiący w sens życia albo zagłuszający swój brak głębokiej radości postawą konsumpcyjną, nieuporządkowanym nastawieniem na zwiększanie swojego znaczenia lub posiadania, nie ma dostatecznych powodów do tego, żeby bezwarunkowo radować się tym, iż rodzą się dzieci, następnymi uczestnikami wspaniałego daru życia” – tamże s. 12.

⁵² S. W y s z y ń s k i, kard. *List pasterski na XXXVI Tydzień Miłosierdzia „Rodzina apostołuje miłosierdziem”* Warszawa, sierpień 1980 r. LEP s. 173-174.

⁵³ *List pasterski biskupów polskich. Rodzina – kolebką przyszłości Narodu. Zakopane 16 grudnia 1988 r.* WWD 44:1989 s. 21. Zob. J. B a n i a k. *Rodzina środowiskiem rozwoju cech emocjonalno-społecznych.* „Problemy Rodziny” 1985 nr 4 (cały); Z. S k o r n y. *Wpływ rodziny na rozwój społeczny dzieci i młodzieży.* „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1983 nr 6 (cały).

⁵⁴ Zob. E. J a b ł o ń s k a-D e p t u ł a. *Współczesne zagrożenia rodziny.* W: *Spojrzenia na współczesną rodzinę w Polsce w kontekście wskazań soborowych.* Red. A. Podsiad. A. Szafrąńska. Warszawa 1986 s. 299-328.

⁵⁵ *Pouczenie pasterskie o sakramencie małżeństwa.* LE s. 215. Zob. F. A d a m s k i. *Sekularyzacja małżeństwa i rodziny.* W: *Wychowanie w rodzinie* s. 153-181.

dobra i twórczego ładu⁵⁶. Prawda objawiona przez Jezusa Chrystusa jest dla matki źródłem poznania godności nie tylko jako człowieka⁵⁷, ale także jej powołania macierzyńskiego. Dzięki prawdzie religijnej może ona poznać swoją godność jako dziecka Bożego⁵⁸, a macierzyństwo staje się drogą osiągnięcia osobistej świętości i realizacją Bożych planów⁵⁹. Matka, weryfikując swoje zamierzenia i działania, może rozwijać w swoim życiu małżeńsko-rodzinnym to wszystko, co podtrzymuje jej godność dziecka Bożego, i odrzucić to, co jest z tą godnością sprzeczne. Matka może więc postawić wymagania zarówno sobie, jak i wszystkim osobom uczestniczącym wraz z nią w życiu małżeńsko-rodzinnym; może także domagać się respektowania swojej religij-

---

⁵⁶ Religijny charakter związku małżeńskiego został podkreślony w: *Oreędzie w sprawie małżeńskiej*. LE s. 25-28; *W y s z y ń s k i. Na dzień Świętej Rodziny*. LPP s. 146-150; *List pasterski o rodzinie*. LE s. 157-158; *Pouczenie pasterskie o sakramencie małżeństwa*. LE s. 215-221; *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1964. LE s. 377-378; *W y s z y ń s k i. Słowo duszpasterskie na uroczystość Świętej Rodziny*. LPP s. 532-533; *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1968. LE s. 549-553; *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1969. LE s. 572-575; *Biskupi polscy wzywają do niesienia pomocy zagrożonej rodzinie*. LE s. 724-725; *Słowo pasterskie biskupów w uroczystość Świętej Rodziny*. 1973. LE s. 769-770; *Słowo pasterskie o sakramentalnym znaczeniu małżeństwa*. LE s. 815-817; *Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny*. LEP s. 277-281; *List na uroczystość Świętej Rodziny*. 1978. LEP s. 381-382; *Na uroczystość Świętej Rodziny*. 1979. LEP s. 435-438; *W y s z y ń s k i. Słowo pasterskie na XXXIV Tydzień Miłosierdzia*. LEP s. 100; *W y s z y ń s k i. List pasterski na XXXVI Tydzień Miłosierdzia*. LEP s. 176; *Na uroczystość Świętej Rodziny*. 1980. LEP s. 474-476 oraz w: *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1981 s. 145; *G l e m p. Umocnieni Zwycięstwem Krzyża*. NP s. 359; *G l e m p J., kard. Tu pragniemy zaczerpnąć mocy duchowej, którą Ona posiada. Kazanie podczas koronacji obrazu Matki Bożej w Woli Gułowskiej*. NP s. 582-583; *G l e m p. Jedność i nierozzerwalność małżeństwa*. NP s. 661; *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1982. s. 36-37; *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny. Jasna Góra*. 1983 s. 75-76; *List pasterski biskupów polskich na niedzielę Świętej Rodziny 29 grudnia 1985. Młodzi w życiu rodzinnym*. Warszawa, 8 listopada 1985 r. WWD 41:1986 s. 25-28; *Wezwanie do rodzin w Roku Maryjnym* s. 230-233; *Komisja Episkopatu do spraw Rodzin. O przygotowaniu do życia w rodzinie – inaczej*. WWD 43:1988 s. 12; *List pasterski na XXII Tydzień Modłów o Trzeźwość Narodu. Katolicka rodzina ostoją trzeźwości*. Zakopane, 16 grudnia 1988 r. WWD 44:1989 s. 33-34; *List pasterski biskupów polskich. Rodzina – kolebką przyszłości Narodu* s. 22-24; *Instrukcja o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim*. Warszawa 13 marca 1987 r. WWD 42:1987 s. 54-55; *Wskaźania dla spowiedników w zakresie spowiedzi małżonków* s. 203-204; „*Radość życia*” *List biskupów* s. 8-11; *List biskupów polskich na dzień Świętej Rodziny „Jestem radością i nadzieją”* s. 36-37. Zob. *P. P o r e b a. Rodzina chrześcijańska „małym Kościołem.”* W: *Wychowanie w rodzinie* s. 182-199.

⁵⁷ Zob. *G. B l a q u i e r e. Łaska bycia kobietą*. Kraków 1993.

⁵⁸ *W y s z y ń s k i. Na dzień Świętej Rodziny*. LPP s. 146.

⁵⁹ *Pouczenie pasterskie o sakramencie małżeństwa*. LE s. 215.

nej godności w szerszym otoczeniu. Znajduje to swój wyraz w odrzucaniu błędnych doktryn na temat samej instytucji małżeństwa i jego zadań⁶⁰, poglądów na miłość między mężczyzną a kobietą⁶¹ oraz samą kobiecość⁶². Utrata religijnego charakteru małżeństwa, a więc religijnej interpretacji całego życia matki, pozbawia ją prawdy mającej charakter filtru regulującego tryb życia i oczyszczającego go. Matka pozbawiona takiej siły wychowuje swoje dziecko w niepełnej, ograniczonej wizji życia lub wręcz w fałszu⁶³. Stąd jej dziecko, dziewczynka, nie jest w stanie ukształtować w sobie właściwych wzorców koniecznych do prawidłowego wejścia w życie w ramach swojej płci i w rolę macierzyńską. Dochodzi do zafałszowania poznania, a w konsekwencji zafałszowania sumienia⁶⁴.

W laicyzację i ateizację społeczeństwa angażowało się i angażuje instytucje o charakterze społecznym: towarzystwa, stowarzyszenia, prasę⁶⁵, szkołę⁶⁶, telewizję ze specjalistycznymi, propagandowymi programami. Ogromny wpływ na kształtowanie takiego wzorca mają videokasety oraz festiwale i koncerty grup muzycznych. Proponuje się wizję życia specjalnie dobranych idoli, którzy opierają swe życie na „pełnym wyzwoleniu”, tolerancji erotyzmie. Prowadzi się młodzież do kontestacji i odrzucania autorytetów, aby odciąć ją od możliwości poznania prawdy⁶⁷. W rodzinie bowiem ma się

⁶⁰ *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny. 1968. LE s. 550-551.*

⁶¹ *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny. 1964 s. 376. Zob. K. W o j t y ł a. Miłość i odpowiedzialność. Lublin 1986.*

⁶² *Komisja Episkopatu do spraw Duszpasterstwa Kobiet. Wytyczne s. 177.*

⁶³ *Zob. P. P o r ę b a. Ideał wychowawczy w DWCh. „Ateneum Kapłańskie” 1968 t. 71 s. 406-413; por. K. S o ś n i c k i. Istota i cele wychowania. Warszawa 1967.*

⁶⁴ „Wy, młodzi, proście Boga o oczyszczenie serc i ust, myśli, wyobraźni i uczuć, [...] nieprzyjaciele wiary i moralności katolickiej nagromadzili tak gruby osad naturalizmu, wyuzdania, fałszywych haseł, że musicie uczynić duży wysiłek, aby dojrzeć w pełnym blasku dostojność i świętość tego wielkiego sakramentu” – *Pouczenie pasterskie o sakramencie małżeństwa. LE 6 s. 217.*

⁶⁵ *List do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu bytu Narodu. LE s. 505-506.*

⁶⁶ *Komunikat o wychowaniu w rodzinie. LEP s. 207-208; Na uroczystość Świętej Rodziny. 1979. LEP s. 436-437; Komisja Episkopatu Polski do spraw Rodzin. Stanowisko w sprawie realizacji zarządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 1993 r. WWA 49:1994 s. 38-40.*

⁶⁷ *Słowo pasterskie biskupów polskich na Dzień Środków Społecznego Przekazu. Środki społecznego przekazu w rodzinach polskich. Jasna Góra, 26 sierpnia 1994 r. WWA 49:1994 s. 19-21. List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny. 1993 s. 37.*

„Szczególnie bolesną sprawą jest łamanie prawa chrześcijańskich dzieci do wychowania religijnego. Każdy człowiek ma niezaprzeczone prawo do tego, aby poznał swego Ojca w Niebie i przyłączył się do Niego całym sercem, a także aby przez odpowiednie wychowanie

dokonać ocena napływających z zewnątrz wartości. Jeśli rodzina jest jednak pozbawiona prawdy o charakterze religijnym, staje się to niemożliwe. Narzędziem poznania jest bowiem rozum oparty na prawdzie. Rodzi się niebezpieczeństwo, że „nawet z rodzin chrześcijańskich, które pełnią swoje wychowawcze obowiązki tylko formalnie, może wyrosnąć pokolenie owładnięte duchem praktycznego pogaństwa – będzie to pokolenie pozbawione ludzkich przeznaczeń, zapatrzone w samą doczesność, nieświadome swojej prawdziwej godności i swego ostatecznego powołania”⁶⁸ Rodzina pozbawiona prawdy religijnej nie jest w stanie dokonać korekty ani usunąć błędnych teorii o kobiecości, małżeństwie i macierzyństwie. Nie potrafi obronić się przed zamętem w zakresie pojęć⁶⁹, mimo ciężącego na niej w tym zakresie obowiązku⁷⁰

Najbardziej podstawowym dobrem dla kobiety będącej matką jest Jezus Chrystus jako Dawca łaski sakramentalnej, która jest dla niej źródłem mocy⁷¹ Matka pozbawiona łączności z Bogiem doświadcza słabości nie potrafi właściwie wypełniać swoich obowiązków, nie przekazuje dobra. Często dochodzi do odrzucenia macierzyństwa przejawiającego się odmową poczęcia lub

---

został uzdolniony do urzeczywistnienia swego powołania. Tymczasem dzieci, i to również rodziców chrześcijańskich, poddawane są planowanej ateizacji przez publiczne instytucje wychowawcze. Ateizacja ta przeprowadzana jest nieraz w sposób brutalny, z podrywaniem powagi rodziców i szykanowaniem samych dzieci za ujawniane przez nie przekonania. Wiele organów władzy publicznej zostało jawnie wprzęgniętych w służbę ateizmu jako ideologii systematycznie narzucanej społeczeństwu, wbrew oficjalnemu uznaniu praw człowieka, a zwłaszcza prawa do wolności sumienia i wyznania. Narzędziem tej ideologii jest między innymi posługiwanie się informacją niepełną lub nieprawdziwą oraz skrupulatne przemilczanie religijnych źródeł naszej narodowej kultury. [...] Programowy ateizm jest do tego stopnia uznawany za nadrzędny cel wychowania szkolnego, że podporządkowuje mu się nawet zasady moralne, narzucając młodzieży szkodliwe, nieodpowiedzialne poglądy na temat życia płciowego człowieka, rzekomych dobrodziejstw niewierności małżeńskiej, rozwodów itp. Taką metodą doprowadza się młode pokolenie do konfliktu z uznawanymi wartościami religijnymi” – *O poszanowaniu praw dziecka*. LEP s. 410.

⁶⁸ *Na uroczystość Świętej Rodziny*. 1979. LEP s. 436.

⁶⁹ „Życie moralne osobiste i rodzinne wspiera się na fundamencie przekonań. [...] Słaba wiara i nikła znajomość jej zasad, łącznie z propagandą najróżniejszych, kłócących się między sobą doktryn etycznych, wywołuje w społeczeństwie chaos poglądów [...]. Chaos ten utrudnia młodym pierwsze kroki w kierunku życia osobistego, małżeńskiego i rodzinnego, godnego człowieka – dziecka Bożego” – *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1964. LE s. 375.

⁷⁰ „Obowiązek przekazywania młodemu pokoleniu właściwej wizji rodziny ciąży najpierw na rodzicach, którzy powinni być dla swoich dzieci żywym przykładem rodziny zdrowej, zjednoczonej wzajemną miłością i opartej na fundamencie prawa Bożego.” – *Słowo pasterskie biskupów w uroczystość Świętej Rodziny*. 1973. LE s. 770.

⁷¹ *Rodzina – kolebką przyszłości Narodu* s. 23.

przerwaniem ciąży czy porzuceniem dziecka⁷², ponieważ w matce osłabia się lub ztraca zdolność do służebnej⁷³ i ofiarnej miłości⁷⁴. W miejsce miłości małżeńskiej i rodzicielskiej, opartej na czystości i jedności⁷⁵, w życie rodzinne wkradają się różne formy nienawiści: podziały, oszczerstwa, potwarze, obelgi, duch zemsty, niezgody⁷⁶. Dochodzi do obojętności i okrucieństwa płynącego z bezwzględnego myślenia pozbawionego dobrej woli⁷⁷ złość, brutalność, porywczosć i inne formy złego odnoszenia do drugiego człowieka⁷⁸. Akceptuje się i usprawiedliwia łamanie wierności małżeńskiej⁷⁹ i zobowiązań małżeńskich⁸⁰. Ateizacja małżeństwa powoduje więc to, że w matce zanikają konieczne do budowania wspólnoty małżeńsko-rodzinnej sprawności moralne⁸¹. Kobieta nie widzi sensu podejmowania się roli matki. Pozbawione dostatecznego wsparcia i nadziei na pozytywne zmiany matki nierzadko ulegają alkoholizmowi⁸². Ztraca się świadomość, że samo małżeństwo i rodzina są dla kobiety darem otrzymanym od Boga⁸³:

Właśnie ta prawda o człowieku, którą poznajemy dzięki Chrystusowi, pomaga nam w pełni zrozumieć, czym jest małżeństwo. Zanim jeszcze człowiek stanie się mężem lub żoną drugiego człowieka [...] jest powołany do życia w miłości. Miłość jest podstawowym i wrodzonym powołaniem każdej istoty ludzkiej (FC 11), do tego stopnia, że nikt z nas nie może odnaleźć się w pełni inaczej, jak tylko przez bezinteresowny dar z siebie samego (KDK 24). Małżeństwo jest szczególnie ważnym sposobem realizowania tego powszechnego powołania do miłości. Wiele rozczarowań i klęsk może spotkać małżonków, do których nie dotarła jeszcze chrześcijańska prawda o człowieku. Ani początkowe (choćby intensywne) zakochanie się, ani nawet wspólne dzieci nie zapewniają wówczas związkowi małżeńskiemu trwałości, zaś codzienne życie przybiera postać bezzadanej

⁷² *Pouczenie pasterskie o sakramencie małżeństwa*. LE s. 217.

⁷³ *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1969. LE s. 573.

⁷⁴ *List pasterski o rodzinie*. LE s. 158.

⁷⁵ *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1964. LE s. 377.

⁷⁶ *List do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu bytu Narodu*. LE s. 507.

⁷⁷ *Wezwanie do wiernych o oddanie Matce Kościoła całej rodziny ludzkiej*. Paradyż, 24 czerwca 1971 r. LE s. 653.

⁷⁸ *Biskupi polscy ogłaszają w Polsce święto Maryi Matki Kościoła*. LE s. 177.

⁷⁹ *W y s z y ń s k i*. *Na dzień Świętej Rodziny*. LPP s. 146.

⁸⁰ *Biskupi polscy wzywają do niesienia pomocy zagrożonej rodzinie*. LE s. 725.

⁸¹ *Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1976. LEP s. 279.

⁸² *List pasterski o pijaństwie*. LE s. 50; *W y s z y ń s k i*. *Słowo pasterskie na XXXIV Tydzień Miłosierdzia*. LEP s. 103.

⁸³ *Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1976. LEP s. 279.

szarzyny lub – jeśli pozwala na to sytuacja ekonomiczna – pogoni za coraz nowymi rzeczami i doznaniem⁸⁴

Wreszcie rola matki – na skutek ateizacji i laicyzacji – zostaje osłabiona w zakresie umiejętności tworzenia twórczego ładu w życiu domowym, wyrażającego się w kształtowaniu właściwego stosunku do pracy i jej wytworów⁸⁵ Ateizacja małżeństwa i rodziny prowadzi do przeciwstawienia sobie macierzyństwa kobiety i jej pracy zawodowej. Brak harmonii między tymi dwoma sferami powoduje różnorakie zakłócenia w życiu małżeńsko-rodzinnym: opóźnienie macierzyństwa, ograniczenie liczby potomstwa, postawienie w hierarchii życia małżeńsko-rodzinnego dóbr materialnych przed rodzicielstwem, pragnienie oddzielenia się od dziecka i swej funkcji macierzyńskiej w czasie wolnym od pracy⁸⁶, zaniedbanie obowiązków macierzyńskich ze względu na pracę zarobkową⁸⁷ Ateizacja małżeństwa i rodziny, a tym samym roli matki, prowadzi wspólnotę domową do konsumpcjonizmu i utylitaryzmu.

IV MACIERZYŃSTWO A DUCHOWOŚĆ MAŁŻEŃSTWA I RODZINY⁸⁸

W nauczaniu Kościoła w Polsce matka jest fundamentem rodziny⁸⁹ Szczególną rolę odgrywa ona w tworzeniu duchowości rodziny wyrażającej się wzrastaniem w mądrości, ku wieczności, łasce, sprawiedliwości, czystości, miłości i wspólności. Rodzina – jako instytucja wychowująca – określa horyzonty poznania i granice wolności jej członków. Wychowanie chrześcijańskie ma doprowadzić człowieka do poznania mądrości „pełnej”, zdolnej zaspokoić

⁸⁴ „Radość życia” *List pasterski* s. 6.

⁸⁵ *Rodzina – kolebką przyszłości Narodu* s. 23.

⁸⁶ W y s z y ń s k i. *Słowo pasterskie na XXXIV Tydzień Miłosierdzia*. LEP s. 102-103.

⁸⁷ *List pasterski w obronie życia nienarodzonych*. LE s. 121; zob. A. O l ę d z k a. *Opieka nad dziećmi matek-pracownic zatrudnionych na trzy zmiany*. „Praca i zabezpieczenie społeczne” 1968 nr 359 s. 31-44; t a ż. *Praca zmianowa matek a ich funkcje opiekuńczo-wychowawcze*. „Problemy Rodziny” 1970 nr 1 s. 5-12; N. C h m i e l n i c k i. *Wpływ pracy zawodowej kobiet na wychowanie w rodzinie*. „Problemy Rodziny” 1972 nr 6 s. 30-35.

⁸⁸ Zob. A. W i e l o w i e y s k i. *Drogi rozwoju duchowego w życiu rodzinnym*. W: W o j t y ł a. *Miłość i odpowiedzialność* s. 200-219.

⁸⁹ J. G l e m p, kard. *Maryja naszą opiekunką. Kazanie podczas ogólnowarszawskiej uroczystości Nawiedzenia obrazu Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej*. Warszawa, 18 kwietnia 1982 r. NP s. 334. Por. M. W o l i c k i. *Rola matki i ojca w rodzinie*. Lublin 1984.

pragnienia ducha ludzkiego, odpowiedzieć na jego pytania. Mądrość przekazuje się w rodzinie, wprowadzając dziecko w życie kultury i wiary przez: a) doświadczenie obcowania z przyrodą; b) kontakt z dziełami sztuki; c) relacje z innymi ludźmi i Bogiem; d) służbę człowiekowi⁹⁰ Mądrość taką nabywa, przebywając w atmosferze rodzinnej nasyconej pokojem, wolną od pogoni za nadmiarem wrażeń zewnętrznych. Wzrasta ona w kulturze dnia codziennego i świątecznego, przeżywanego w obecności najbliższych, których łączą wzajemne więzi⁹¹ Element tworzenia, podtrzymywania i pogłębiania więzi międzypersonalnych spoczywa głównie na matce, która jest odpowiedzialna zarówno za ich tworzenie, jak i nasycenie wzajemnymi, pozytywnymi uczuciami⁹², leżącymi u podstaw tworzenia się w dziecku mądrości życia.

Życie człowieka ma charakter celowościowy. Pragnie on realizować konkretne cele, poprzez które dokonuje się jego rozwój i spełnienie. Aby człowiek mógł osiągnąć właściwą mu pełnię, musi mieć odpowiednią perspektywę, pozwalającą odróżnić to, co jest celem doraźnym, od tego, co jest celem ostatecznym, oraz określić dobór właściwych ku temu środków działania. Konieczna jest „duchowa dalekowzroczność”, czyli hierarchia wartości oparta na pytaniu o życie wieczne. Ta „duchowa dalekowzroczność” jest nabywana przez dziecko w rodzinie, poprzez jego udział w życiu religijnym rodziny oraz w rozważaniu planów i projektów życia poszczególnych jej członków i całej rodziny⁹³ Rozpatrywanie ich w duchu wiary, odpowiedzialności za zbawienie własne i innych członków rodziny prowadzi dziecko do umie-

⁹⁰ *Młodzi w życiu rodzinnym* s. 26.

⁹¹ Jw. Zob. J. R e m b o w s k i. *Więzi uczuciowe w rodzinie*. Warszawa 1972.

⁹² „Istotnym zadaniem kobiety w rodzinie jest dążenie, aby w życiu rodzinnym panowało: prawo bezinteresownej miłości, prawo do życia dzieci poczętych, więzi osobowe, oparte na wzajemnej odpowiedzialności i pogłębione uczucie, które są istotnym czynnikiem rozwoju i dojrzenia osobowości ludzkiej, świadczenia dobra wzajemnego. Im wierniej kobieta to realizuje, tym bardziej umożliwi rodzinie wypełnienie jej fundamentalnych zadań: utrzymanie rozwoju biologicznego i zdrowia Narodu, przekazanie wiary i tradycji narodowych” – *Komisja Episkopatu Polski do spraw Duszpasterstwa Kobiet*. Wytyczne s. 178.

„Ścisła więź dziecka z matką zwłaszcza w pierwszych latach po urodzeniu jest koniecznym warunkiem prawidłowego rozwoju osobowości człowieka” – *O poszanowaniu praw człowieka*. LEP s. 409. Zob. J. W i l k. *Społeczno-wychowawcze aspekty relacji: dziecko – środowisko rodzinne*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 28:1981 z. 6 s. 59-73. J. R e m b o w s k i. *Zależność między uspołecznieniem dziecka a jego postawą wobec rodziców*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1968 nr 3 (cały); Z. B a b s k a. G. W. S h u g a r. *Idea dwu-podmiotowości interakcji dorosły dziecko w procesie wychowania w pierwszych latach życia*. „Raporty Sekcji Psychologii KUL” 1986 nr 1 (cały).

⁹³ Por. W i l k. *Znaczenie pierwszych doświadczeń* s. 263-286.

jętności korzystania w życiu ze środków nadprzyrodzonych (łaska sakramentalna) oraz tworzenia właściwej hierarchii wartości, czyli „duchowej dalekowzroczości”. Brak czynnika religijnego, ujmowanie planów życiowych i decyzji z jego pominięciem, prowadzi dziecko do tworzenia hierarchii wartości opartej jedynie na wartościach doczesnych, jest źródłem „duchowej krótkowzroczości”⁹⁴. Rola matki – jako osoby przekazującej wiarę⁹⁵ – jest wprowadzeniem dziecka w dalekowzrocze myślenie o jego życiu⁹⁶.

Łaska pojęta jest tu jako miłość Boga ku człowiekowi, przez którą Stwórca staje się bezinteresownym darem dla swego stworzenia. Wzrastanie w łasce to dążenie ku pełni własnego życia przez zanurzenie się w miłości Boga⁹⁷. Dokonuje się ono w rodzinie przez wdrażanie dziecka do samodzielności rozumianej jako współpraca z łaską Boga dla rozwoju własnego człowieczeństwa. Dziecko, dokonując wolnych wyborów, z uwzględnieniem planów Bożych wobec niego, uczy się, co jest dobre lub złe dla jego rozwoju. Nabywa umiejętności zawierzania Opatrzności Bożej we wszystkich sytuacjach życiowych jako gwarantowi życia szczęśliwego, dobrego i pięknego, rozumianego jako „bycie w sprawach Ojca”⁹⁸. Rola matki we wzrastaniu w łasce jej potomstwa sprowadza się do tworzenia klimatu miłości przybierającej

---

⁹⁴ „Jedną z głównych bolączek zagrażających szczególnie młodzieży jest duchowa krótkowzroczość. Współczesny styl życia narzuca im taki sposób myślenia, jak gdyby człowiekowi wystarczyło wszystkie swe siły skoncentrować tylko na celach doraźnych i doczesnych z pominięciem wiecznych” – *List pasterski biskupów polskich na niedzielę Świętej Rodziny*. 1985 s. 26-27.

⁹⁵ *List pasterski w obronie życia nienarodzonych*. LE s. 119; *List pasterski o rodzinie*. 1956. LE s. 159, 161; *List pasterski na nowy rok pracy wychowawczej*. LE s. 184-188; *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1964. LE s. 376; *List na uroczystość Świętej Rodziny*. 1971. LE s. 682-683; *Biskupi polscy wzywają do niesienia pomocy zagrożonej rodzinie*. LE s. 724; *Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1976. LEP s. 280; *Na uroczystość Świętej Rodziny*. 1979. LEP s. 437-438; LEP s. 176; W y s z y ń s k i. *Słowo pasterskie przed ogólnopolską pielgrzymką kobiet na Jasną Górę*. LEP s. 171; W y s z y ń s k i. *Na dzień Świętej Rodziny. Pouczenie pasterskie o sakramencie małżeństwa*. LPP s. 150; W y s z y ń s k i. *Do matek katolickiej Italii*. LPP s. 416; G l e m p. *Maryja naszą opiekunką*. NP s. 334-335; *List pasterski na XXII Tydzień Modłów o trzeźwość Narodu* s. 33-34; *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1993 s. 37; *List biskupów polskich na dzień Świętej Rodziny*. „Jestem radością i nadzieją” s. 39.

⁹⁶ *Komisja Episkopatu Polski do spraw Duszpasterstwa Kobiet*. Wytyczne s. 178.

⁹⁷ *List pasterski biskupów polskich na niedzielę Świętej Rodziny*. 1985 s. 27.

⁹⁸ *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1969 s. 573.

w rodzinie cechy prawa⁹⁹ Jest to także miłość bezinteresowna, ofiarna, a jej celem jest wzajemne świadczenie sobie dobra¹⁰⁰

Sprawiedliwość rozumiana jest jako uznanie i przestrzeganie praw innych ludzi oraz ich podstawowej równości¹⁰¹ Dziecko nabywa rozumienie i przestrzeganie podstaw sprawiedliwości, uczestnicząc w codziennym życiu rodzinnym: obowiązkach związanych z utrzymaniem porządku domowego, opiece nad członkami rodziny wymagającymi specjalnej troski, respektując prawa do odpoczynku innych członków rodziny, okazując szacunek dla pracy każdego domownika. Dzieci uczą się brania odpowiedzialności za siebie, swoje osobiste przedmioty – bez stawiania wymagań obsługiwania siebie przez innych. Sprawiedliwość w życiu domowym to okazywanie wdzięczności, respektowanie wolności członków rodziny, rezygnacja z własnej dominacji. To przyjęcie współodpowiedzialności za utrzymanie domu¹⁰² Rola matki w kształtowaniu, wzrastaniu w sprawiedliwości polega na stawianiu i respektowaniu wymagań od poszczególnych członków rodziny¹⁰³ Domaga się to weryfikacji i odrzucenia funkcjonującego powszechnie wzorca „matki męczennicy” jako niezgodnego z zasadą sprawiedliwości, szkodliwego dla rozwoju dziecka¹⁰⁴

⁹⁹ „W rodzinnej wspólnotcie nie ma dziedziny życia, która nie podlegałaby natchnieniom miłości. Praca i wypoczynek, obdarowanie fizyczne i zrozumienie, radość i smutek, rodzinność domu i otwarcie na sprawy innych, wszystko ma swe źródło w miłości i zmierza do jej pogłębienia i zaspokojenia” – *Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1976. LEP s. 278.

¹⁰⁰ W y s z y ń s k i. *Wezwanie na XXV Tydzień Miłosierdzia*. LPP s. 603 oraz *Komisja Episkopatu Polski do spraw Duszpasterstwa Kobiet*. Wytyczne s. 178; por. *Orędzie w sprawie małżeńskiej*. 1945 s. 28; *List pasterski o rodzinie*. 1956. LE s. 158; *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1964. LE s. 376-377; *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1969. LE s. 574; *Biskupi polscy ogłaszają w Polsce święto Maryi Matki Kościoła*. LE s. 648; *Słowo pasterskie o sakramentalnym znaczeniu małżeństwa*. LE s. 815; *Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1976. LEP s. 277-278; G l e m p. *Umocnieni Zwycięstwem Krzyża*. NP s. 358-359; W y s z y ń s k i. *Na dzień Świętej Rodziny: Pouczenie pasterskie o sakramencie małżeństwa*. LPP s. 149; W y s z y ń s k i. *Słowo duszpasterskie na uroczystość Świętej Rodziny*. 1969. LPP s. 531-533; W y s z y ń s k i. *Słowo pasterskie na XXVI Tydzień Miłosierdzia*. LPP s. 620; G l e m p, kard. „Powierzyć wszystko Maryi” *Homilia na zakończenie Nawiedzenia obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w archidiecezji gnieźnieńskiej*. Gniezno, 29 października 1982 r. NP s. 655; G l e m p. „Powierzyć wszystko Maryi” NP s. 651. G l e m p. *Nasze rodziny*. NP s. 803-804.

¹⁰¹ *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1981 s. 146.

¹⁰² Tamże.

¹⁰³ Por. M. Z i e m s k a. *Postawy rodzicielskie*. Warszawa 1973.

¹⁰⁴ Por. *Biskupi polscy wzywają do odnowy życia w rodzinach*. LEP s. 315; W y

Czystość to jedna z fundamentalnych wartości rodzinnych. W życiu małżeńsko-rodzinnym budowana jest między małżonkami oraz między rodzicami a dziećmi. Przejawia się przede wszystkim w trzech sferach życia indywidualnego i międzyosobowego: czystości myśli, czystości słowa i czystości życia¹⁰⁵ Czystość jako religijny związek człowieka z Bogiem, Jego świętością, jest fundamentem najpierw małżeństwa, potem rodziny¹⁰⁶ Przejawia się w prawości moralnej każdego członka rodziny i szczerości (intencji) wobec Boga. Czystość wykracza daleko poza szóste przykazanie dekalogu i jako treść błogosławieństwa (Mt 5, 8) wyraża się przede wszystkim w wierności wobec Boga. Takie jej pojmowanie jest źródłem moralności chrześcijańskiej i źródłem rodziny¹⁰⁷ Czystość myśli to wewnętrzny wymiar życia człowieka. W nich rodzą się – jako owoce – wyższe uczucia i dążenia kulturowe i religijne. Wyrazem czystości myśli jest czystość słowa – jako wierne odbicie wnętrza człowieka. Czystość słowa dotyczy kultury słowa budowanej na fundamencie przemyślanych i sprawdzonych wartości ogólnoludzkich. Czystość życia – to otoczenie czcią wszystkiego, co łączy się z przekazywaniem życia i jego rozwojem. Szacunek dla ciała prowadzi do sfery ducha: głębokich związków międzyosobowych, udziału w łaskach Bożych i dobrach wiecznych¹⁰⁸ Czystość w rodzinie rozwija się przez respektowanie praw matki, tzn. w wymaganiach stawianych przez nią w życiu rodzinnym (przede wszystkim jej sprzeciwianiu się permissywowizmowi moralnemu i seksualizmowi¹⁰⁹) oraz czci dla niej samej Aby matka mogła wypełniać tę funkcję, musi być żywym świadectwem proponowanych przez siebie wartości. Jej życie ma być świadectwem prawdy, że czystość jest

---

s z y ń s k i. *Wezwanie na XXV Tydzień Miłosierdzia*. LPP s. 603-604; G l e m p. „*Powierzyć wszystkim Maryi*” NP s. 655.

¹⁰⁵ *Pouczenie pasterskie o sakramencie małżeństwa*. LE s. 217; *Wezwanie do rodzin w Roku Maryjnym* s. 230-233.

¹⁰⁶ *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1964. LE s. 377.

¹⁰⁷ „W rodzinach bowiem, na pozór słabych i bezbronnych, tkwią niezmiernie siły. Gdy ją wesprze moc Boża i łaska sakramentu małżeństwa – rodzina jest niezwyciężona. Do rodzinnego Kościoła domowego, tak jak do Powszechnego Kościoła, odnosi się Chrystusowa gwarancja, że «bramy piekielne nie przemogą go» (Mt 16,18)” – *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1981 s. 145.

¹⁰⁸ *Wezwanie do rodzin w Roku Maryjnym* s. 230-233.

¹⁰⁹ Zob. W P ó ł t a w s k a. *Rola rodziców w wychowaniu seksualnym młodzieży*. W: *Wychowanie w rodzinie* s. 324-337.

jednym z największych osiągnięć człowieka i źródłem jego wielkiej mocy¹¹⁰

Wzrastanie w miłości w życiu rodzinnym jest pierwszym obowiązkiem wszystkich jej członków¹¹¹; ona jest także fundamentalnym prawem życia rodzinnego¹¹². We wspólnocie domowej, mającej swoje źródło w miłości Bożej płynącej z sakramentu małżeństwa, to, co stoi ponad prawem i obowiązkiem, staje się przedmiotem prawa i powinnością¹¹³. Poprzez umiłowanie Boga, siebie, swego powołania kobieta staje się głosicielką nowego prawa (miłości) i jest jednocześnie spoiwem i umocnieniem małżeństwa i rodziny. W niej przede wszystkim, w jej postawie ofiary, dokonuje się przewyżczenie prawa natury i grzechu, które są podłożem innych form destrukcji¹¹⁴. W niej zostaje przewyżczona nienawiść prowadząca do śmierci¹¹⁵, kobieta staje się matką życia¹¹⁶. Kobieta, w której zwyciężyło prawo miłości, przepaja życie rodzinne miłością i dla swego potomstwa stwarza klimat niezbędny do jego właściwego rozwoju¹¹⁷.

¹¹⁰ Jw.

¹¹¹ „Pierwszym obowiązkiem i jakby streszczeniem wszystkich innych jest miłość wzajemna” – W y s z y Ń s k i. *Na dzień Świętej Rodziny*. LPP s. 149. Zob. G. M a l c h e r. *Wychowanie do miłości – rodzina szkołą miłości*. W: *Wychowanie w rodzinie* s. 306-318.

¹¹² *Komisja Episkopatu do spraw Duszpasterstwa Kobiet*. Wytyczne s. 178.

¹¹³ „W łonie matki powstaje życie ludzkie według natury i rozwija się zgodnie z prawami natury. Ale ludzka natura Adama i Ewy chce się przebić przez tę naturalną powłokę, ażeby osiągnąć wyżej – owego autentycznego podobieństwa, jakim jest obraz i podobieństwo Boże. W ciągu dziejów ludzkości nie było łatwo osiągnąć tego, co jest nadprzyrodzone, co przewyższa samą naturę. Nie było łatwe osiągnięcie tego, co przyjdzie dopiero z Jezusem Chrystusem, który powie, że nad prawem natury jest prawo miłości. Jest to nowe prawo. [...] Nie było znane jako powszechna proklamacja postawy miłości wobec życia i wobec społeczeństwa, [...] miłości, która nie zna swego, umie się poświęcać, która nie czeka na zapłatę, zawsze wychodzi naprzeciw, która jest pełnią miłosierdzia – G l e m p. *Umocnienie Zwycięstwem Krzyża*. NP s. 358.

¹¹⁴ „W pojęciu ofiary odnajdujemy więc te same treści, co w pojęciu miłości, a mianowicie dar z siebie. Aby więc małżonkowie mogli się stać znakiem przemiany świata, muszą w sobie przewyżczyć egoizm, zazdrość, popędliwość, nieuporządkowane pożądanie, lenistwo, twardość serca” – *Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1976. LEP s. 280; G l e m p. *Umocnieni Zwycięstwem Krzyża*. NP s. 359.

¹¹⁵ *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1993 s. 34-38.

¹¹⁶ W y s z y Ń s k i. *Słowo pasterskie na XXVI Tydzień Miłosierdzia*. LEP s. 101; *List pasterski Episkopatu Polski o godności życia ludzkiego* s. 281.

¹¹⁷ Zob. I. B i e l i c k a. *Miłość macierzyńska pod mikroskopem*. Warszawa 1967; M. K a i p e r. *Potrzeba matki podstawową potrzebą małego dziecka*. „Psychologia Pedagogiczna” 4:1984 s. 369-385.

Miłość to pragnienie dobra dla umiłowanej istoty, dlatego należy odrzucić w życiu rodzinnym grzech jako podstawowe zło, źródło nieszczęścia i krzywdy¹¹⁸ Tu ujawnia się nierozzerwalny związek miłości z czystością jako wiernością Bogu i drugiemu człowiekowi. Czystość pełni funkcję służebną wobec miłości, pozwala tworzyć relacje międzyludzkie zgodnie z naturą człowieka i jego istotną wartością objawioną przez Boga – jako dziecka Bożego. Kobieta-matka, budując swoją miłość opierając się na miłości Bożej, rozwija ją w życiu rodzinnym i zanurza w niej wszystkich domowników. Taką miłość matka może kultywować w rodzinie jedynie przez podtrzymywanie i rozwój więzi z Bogiem¹¹⁹ Stąd konieczność żywego jej udziału w życiu liturgicznym i sakramentalnym Kościoła¹²⁰

Wzrastanie w miłości rodzi konieczność pojednania w życiu rodzinnym¹²¹, które jest wynikiem odejścia od grzechu popełnionego wobec

¹¹⁸ „Na skutek pomieszania pojęć słyszy się w dzisiejszym świecie zdanie: «Miłość wszystko rozgrzesza», a więc rzekomo i grzechy nieczyste przed małżeństwem, czy między małżonkami. Usprawiedliwia podobno nawet zrywanie węzła małżeńskiego. Jest to nieprawda! Grzechy może odpuścić tylko Bóg. Natomiast prawdą jest, że miłość rzeczywista nie popełnia grzechu, bo prawdziwa miłość szuka i udziela dobra, a grzech jest największym złem. [...] Miłość w języku chrześcijańskim to przede wszystkim postawa rozumu i woli, to widzenie wartości, szacunek, poświęcenie i oddanie. Taka miłość, cierpliwa i nieobłudna, która nie szuka swego, nie pamięta urazy, wszystko znosi, wszystko wytrzyma (zob. 1 Kor 13, 4-7), jest niezastąpioną, jednoczącą i budującą siłą małżeństwa i rodziny” – *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny. 1964. LE s. 376-377.*

¹¹⁹ „Co prawda, otrzymaną łaskę Bożą możemy zmarnować i niekiedy małżonkowie chrześcijańscy żyją tak, jak gdyby w ogóle do ślubu kościelnego nie przystępowali. Jest to zjawisko dla Kościoła bardzo bolesne, bo tacy katolicy wystawiają fałszywe świadectwo Bogu, jakoby łaska Jego sakramentu była czymś pustym i bezskutecznym. Łaska sakramentu pozostanie talentem bezużytecznym, jeżeli małżonkowie nie korzystają z nadprzyrodzonych mocy i nie pielęgnują złożonych w ich sercu ziaren łaski oraz nie pozwalają im się rozwijać” (Cc I 3) – *„Radość życia” List biskupów s. 9.*

¹²⁰ *List pasterski na nowy rok pracy wychowawczej. LE s. 187-188; List o encyklice Ojca św. Pawła VI „Humanae vitae” LE s. 562-563; Wezwanie do wiernych o oddanie Matce Kościoła całej rodziny ludzkiej. LE s. 653-664; Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny. 1979 s. 280-281; Na uroczystość Świętej Rodziny. 1979. LEP s. 437-438; W y s z y ń s k i. Słowo duszpasterskie na uroczystość Świętej Rodziny. 1967 LPP s. 533-534; G l e m p. Tu pragniemy zaczerpnąć mocy duchowej, którą Ona posiada. NP s. 583; G l e m p. Nasze rodziny. NP s. 803; List biskupów Polskich na uroczystość Świętej Rodziny. 1982 s. 37-38; List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny. 1983 s. 75-76; List biskupów polskich na dzień Świętej Rodziny „Jestem radością i nadzieją” s. 36; Rodzina – kolebką przyszłości Narodu s. 22; „Radość życia” List pasterski s. 8-11.*

¹²¹ „Jeżeli małżonkowie nie są pojednani z sobą, dziećmi i bliźnimi, ich życie pozbawione jest miłości; jeżeli nie przyczyniają się do powstania lub ubogacenia innych, żyją w samotności; jeżeli w ich życiu nie ma zrozumienia, spokoju, jedności i radości, wówczas ich

drugiego człowieka, skutkiem wyrażonego i przyjętego przebaczenia. Pojednanie płynie z miłości ofiarnej¹²², przez nie dokonuje się wewnętrzne odnowienie miłości, małżeństwa i rodziny¹²³, a jego brak jest śmiercią miłości¹²⁴. Matka wezwana jest do kształtowania klimatu przebaczenia i pojednania w rodzinie, ponieważ macierzyństwo daje najpełniejsze przeżycie prawdy, że „życie, miłość i ofiara występują razem”¹²⁵. Kultywując tak rozumianą miłość w życiu rodzinnym, matka ukazuje sens cierpienia oraz sprawia, że rodzina wypełnia swe zadanie budowania cywilizacji miłości¹²⁶.

Wzrastanie we wspólnocie – jako jeden z przejawów duchowości rodzinnej – rozwija się na płaszczyźnie szeroko pojętej jedności. Przede wszystkim jest to jedność wiary i płynących z niej, przyjmowanych i realizowanych przez członków rodziny wartości¹²⁷. To jedność celów życiowych, z których najważniejszym jest świętość jej członków¹²⁸. To też jedność i nierozzerwalność wspólnoty małżeńskiej, która daje małżonkom rękojmię trwałości ich związku i szczęścia¹²⁹, zaś dla dzieci stanowi właściwe środowisko wycho-

miłość przerodziła się w męczące przyzwyczajenie. Ileż w rodzinie płonie ogień miłości, tyleż na ziemi uobecnia się coś z Boga” – *Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1976. LEP s. 280.

¹²² „Miłość bowiem ma to do siebie, że im wytrwalej jest zachowywana, tym bardziej staje się ofiarna, wierna i łaskawa” – *Słowo pasterskie o sakramentalnym znaczeniu małżeństwa*. LE 18 s. 815.

¹²³ „Każde małżeństwo i każda rodzina ciągnie za sobą ciężar nieudanych usiłowań, daremnych prób, bezowocnych zrywów. Wspomnienie rzeczywistych czy urojonych krzywd, doznanych i wyrządzonych, tworzy z czasem grubą warstwę osadu, który paraliżuje każdy odruch dobrej woli, napawa goryczą i pozbawia nadziei” – *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1969. LE s. 574.

¹²⁴ *List do duchowieństwa o moralnym zagrożeniu Narodu*. LE s. 506-507; *Wezwanie do wiernych o oddanie Matce Kościoła całej rodziny ludzkiej*. LE s. 652; *Biskupi polscy wzywają do niesienia pomocy zagrożonej rodzinie*. LE s. 627; *Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1976. LEP s. 280; *List na uroczystość Świętej Rodziny*. 1987. LEP s. 381; *W y s z y ń s k i*. *List pasterski na XXXVI Tydzień Miłosierdzia*. LEP s. 174-175; *G l e m p*. *Tu pragniemy zaczerpnąć mocy duchowej, którą Ona posiada*. NP s. 582; *List biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1981 s. 146; *List pasterski biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1983 s. 76

¹²⁵ *List o encyklice Ojca św. Pawła VI „Humanae vitae”* LE s. 562.

¹²⁶ *List biskupów polskich na dzień Świętej Rodziny „Jestem radością i nadzieją”* s. 37.

¹²⁷ „Małżonkowie, jako świadkowie wiary i miłości wobec swych dzieci, muszą jednak pamiętać, że wiara jest zasadą całego życia” – *Do rodziców katolickich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1976. LEP s. 280.

¹²⁸ *Pouczenie pasterskie o sakramencie małżeństwa*. LE s. 216.

¹²⁹ Tamże s. 217.

wawcze¹³⁰ Rodzinę jednoczą też dobra doczesne, które są bazą zaspokajania potrzeb życiowych¹³¹ Z realizowanej w rodzinie jedności wyrastają różne wymiary wspólnoty rodzinnej. Wzrastając w wierze, rodzina buduje wspólnotę Kościoła, mały Kościół, Kościół domowy¹³² Realizuje ten cel poprzez wiarę, posłuszeństwo wobec Boga¹³³ Realizacja świętości prowadzi do wypełnienia misji zbawczej wobec siebie i świata¹³⁴ Jedność małżeńska i rodzinna staje się fundamentem cywilizacji miłości¹³⁵ Z niej i przez nią rodzą się takie cechy, jak wierność¹³⁶, troska o innych i wielkoduszność¹³⁷, opiekuńczość, wrażliwość na innych i postawa służebna wobec potrzebujących¹³⁸, heroizm¹³⁹, skromność¹⁴⁰, obowiązkowość, wzajemne poszanowanie, uczynność, poczucie wdzięczności i zależności od innych, szacunek dla mądrości, pracy i jej wytworów, miłość do ziemi ojczystej, poczucie odpowiedzialności za siebie i innych¹⁴¹ W rodzinie kształtują się więc wszystkie cnoty społeczne i zdolność do miłości¹⁴² Z niej bierze także swój początek odpowiedzialne rodziciel-

¹³⁰ *List na uroczystość Świętej Rodziny*. LE 1971. s. 681-682; *Biskupi polscy ogłaszają w Polsce święto Maryi Matki Kościoła*. LEP s. 176.

¹³¹ *List pasterski biskupów polskich na uroczystość Świętej Rodziny*. 1989 s. 201.

¹³² *List pasterski na XXII Tydzień Modłów o Trzeźwość Narodu* s. 34. Zob. P. P o r ę b a. *Rodzina chrześcijańska „małym Kościołem”* W: *Wychowanie w rodzinie* s. 182-199.

¹³³ *List pasterski na uroczystość Świętej Rodziny*. 1964. LE s. 378; *Wezwanie do wiernych o oddanie Matce Kościoła całej ludzkiej rodziny*. LE s. 653; *List o encyklice Ojca św. Pawła VI „Humanae vitae”* LE s. 475.

¹³⁴ *Biskupi polscy wzywają do niesienia pomocy zagrożonej rodzinie*. LE s. 724.

¹³⁵ *List biskupów polskich na dzień Świętej Rodziny „Jestem radością i nadzieją”* s. 37.

¹³⁶ *Oroędzie w sprawie małżeńskiej*. LE s. 25.

¹³⁷ *Słowo duszpasterskie w uroczystość Świętej Rodziny*. 1967. LPP s. 532.

¹³⁸ *List na uroczystość Świętej Rodziny*. LE s. 684.

¹³⁹ *List pasterski o rodzinie*. 1956. LE s. 158. Por. M. T y s z k o w a. *Odporność psychiczna dzieci a postawy wychowawcze matek*. „Problemy Rodziny” 1973 nr 1 s. 27-36.

¹⁴⁰ *Biskupi polscy ogłaszają w Polsce święto Maryi Matki Kościoła*. LEP s. 177.

¹⁴¹ *List pasterski na nowy rok pracy wychowawczej*. LE s. 185-188.

¹⁴² „Rodzina stanowi jak gdyby zamknięte zacisze, ale zawsze z otwartą drogą ku społeczeństwu. [...] Dziecko musi stopniowo dojrzewać do wejścia w społeczeństwo, i dlatego mówimy o rodzinnym gnieździe, o rodzinnym ognisku, które stopniowo w swoim zakresie kształtuje współżycie, by potem otworzyć się na szersze kręgi społeczeństwa. A więc rodzina jest częściowo społecznością zamkniętą, ale i częściowo otwierającą się na społeczeństwo większe. W rodzinie musi być zrozumienie dla władzy. W rodzinie winna być władza, a tam gdzie jest władza, tam musi być także posłuszeństwo. Nie myślmymy sobie, że można bez posłuszeństwa i bez rodzinnej władzy ukształtować harmonijnie tę społeczność, jaką jest rodzina. Ale nie tylko władza i posłuszeństwo. Przede wszystkim musi być miłość, a miłość wymaga ofiary. Dopiero zharmonizowanie tych elementów: i władzy, i miłości, i posłu-

stwo¹⁴³, które jest tylko jedną z form odpowiedzialności ludzkiej za innych oraz wstrzeźliwość jako cnota konieczna we wszystkich wymiarach życia ludzkiego (życie płciowe, odporność na nałogi)¹⁴⁴ Dojrzałe macierzyństwo przejawia się w tych cechach, które potrzebne są nowemu pokoleniu do wejścia do wspólnoty ludzkiej, stąd rola matki jest niezastąpiona we wzrastaniu we wspólnocie¹⁴⁵

*

Nauczanie Kościoła w Polsce dotyczy różnych aspektów roli matki. Określa istotę macierzyństwa zadania w kontekście życia społecznego. Macierzyństwo jawi się jako rola, obowiązek i odpowiedzialna służba społeczna, czego zakwestionowanie prowadzi do śmierci biologicznej narodu. Jest ono nierozdzielnie związane z małżeństwem, z którego początek bierze rodzina. Małżeństwo ma charakter powołania religijnego, co gwarantuje właściwe pełnienie funkcji wychowawczej: jest źródłem prawdy o człowieku i jego celach życiowych. Matka swą osobą i działaniem tworzy duchowość rodziny, która przejawia się we wzrastaniu w: mądrości, ku wieczności, łasce, sprawiedliwości, czystości, miłości i wspólnocie. Matka kształtuje mądrość dziecka, tworząc atmosferę rodzinną nasyconą pokojem, budując pozytywne więzi uczuciowe, kształtując kulturę życia codziennego i świątecznego. Wzrastanie ku wieczności dotyczy przekazywania przez matkę wiary, która staje się dla dziecka podstawą hierarchii wartości. Wzrastanie w łasce jest uczeniem dziecka życia z łaską Bożą i całkowitego zawierzenia Bogu. Można to osiągnąć przez wzajemne świadczenie dobra, bezinteresowną miłość. Sprawiedliwość rozumiana jest jako uznanie i przestrzeganie praw innych osób ich podstawowej równości. Matka uczy sprawiedliwości poprzez nałożenie i egzekwowanie obowiązków od wszystkich członków rodziny. Czystość rozumiana jest jako wierność

---

szeństwa, i ofiary kształtuje szczęśliwe, unikalne położenie osób w rodzinie. Musi więc być tam odpowiedzialność, a także musi być obrona, chronienie tego, co dopiero wzrasta, co ma wejść w przyszłości w społeczeństwo. [...] Zasadniczym jednak zwornikiem jedności i trwałości rodziny pozostaje miłość. [...] Miłość to sztuka; trzeba się jej uczyć, wypracować ją, aby móc darzyć miłością osoby, które jej od nas oczekują” – Glemp. *Nasze rodziny*. NP s. 802-803.

¹⁴³ *Słowo pasterskie biskupów w uroczystość Świętej Rodziny*. 1973. LE s. 771.

¹⁴⁴ *List pasterski o pijaństwie*. LE s. 49-51; *Słowo pasterskie biskupów w uroczystość Świętej Rodziny*. 1973. LE s. 771.

¹⁴⁵ G l e m p. *Nasze rodziny*. NP s. 803. *Komisja Episkopatu Polski do spraw Duszpasterstwa Kobiet*. Wytoczne s. 178.

Bogu, a w rodzinie przejawia się ona w czystości myśli, słowa i życia. Matka uczy tego przede wszystkim własnym przykładem, gdyż jest ona źródłem jej siły i miłości. Miłość jest fundamentem rodziny. Kobieta uczy jej własnym przykładem, opartym na więzi z Bogiem. Czystość pełni funkcję służebną wobec miłości, zaś pojednanie kulturowane jako naturalny aspekt życia rodzinnego, odnawia ją i prowadzi ku dojrzałości. Wspólnota to życie w jedności. Matka buduje wspólnotę, realizując ideał rodziny jako Kościoła domowego.

W nauczaniu Kościoła w Polsce można także znaleźć przyczyny zagrożenia macierzyństwa, z których najważniejsze to: zeświecczenie związku małżeńskiego prowadzące do zanikania prawdy w życiu małżeństwa i rodziny; antynatalistyczna polityka państwa przejawiająca się w różnych płaszczyznach: w propagandzie proaborcyjnej, w braku właściwej płacy, w załamaniu polityki mieszkaniowej; odrzucenie wartości płynących z dojrzałego macierzyństwa takich, jak prymat osoby nad rzeczą, ofiarność, bezinteresowna miłość, a preferowanie sukcesu i zysku materialnego jako nadrzędnych wartości życia społecznego; kształtowanie wzorca kobiecości pozbawionego macierzyństwa jako wartości.

MOTHERHOOD IN THE TEACHING OF THE POLISH CHURCH IN THE YEARS 1945-1994

S u m m a r y

The paper depicts the teaching of the Church on motherhood in Poland in the years 1945-1994. The documents of the Episcopate and the primate of Poland have been analyzed. The paper reflects especially on those documents which develop the teaching of the Universal Church and are specific to Poland. The documents in question address motherhood in three aspects: 1) in its social role, 2) its threats and 3) family spirituality. In the first aspect motherhood is an indispensable social service that women have towards the nation and society, a service which makes it possible for its duration and development. To question motherhood at this level on a social scale would lead to a biological threat to the existence of the nation and society. Analyzing the threats to motherhood in Poland, the documents stress especially two: anti-natalistic policy of the State and the laicized character of marriage. Motherhood is defined as a foundation of the spirituality of marriage and family which is composed of wisdom, grace, justice, purity, love, fellowship and the turning to the ultimate goal.